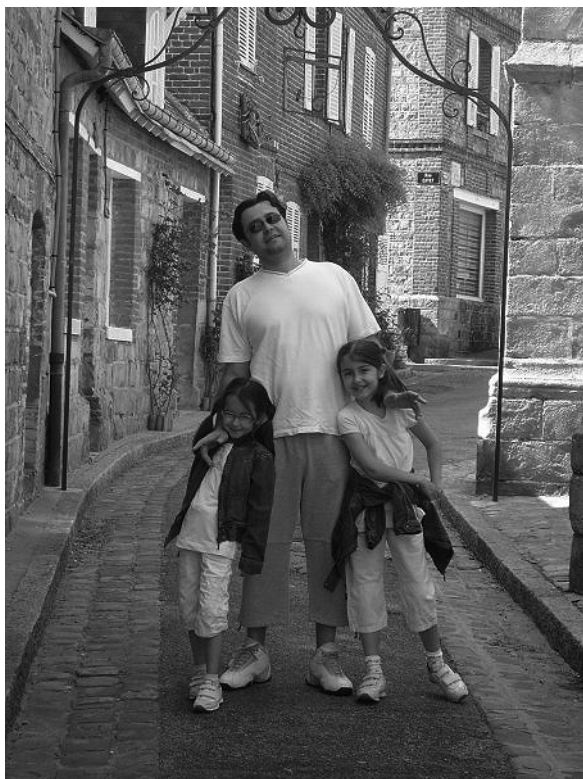

PISMA IZ LATINSKOG KVARTA

Ana, Katarina, Saša: [Sećanje]
(fotografija iz privatne autorove arhive)

Saša Paunović

Pisma iz
Latinskog kvarta

Priče

Saša Paunović:
PISMA IZ LATINSKOG KVARTA
Priče

Predgovor
Vasa Pavković

Copyright © 2024 by Katarina Paunović i Ana Paunović
Copyright © 2024. za ovo izdanje, Heliks

Izdavač
Heliks

Za izdavača
Brankica Stojanović

Urednik
Bojan Stojanović

Tehnički urednik
Dragana Mujezinović

Redaktor
Aleksandra Dragosavljević

Dizajn korica
Ivan Jeremić

Štampa
DMD štamparija, Beograd

Prvo Heliksovo izdanje

Knjiga je složena
tipografskim pismom
Warnock Pro

ISBN: 978-86-6024-113-1

Smederevo, 2024.

www.heliks.rs

Ani i Kaći

*[To je ona ulica koja se penje ka Pigalu od crkve
Svetog Trojstva i izlazi pravo na Mullen Ruž. ...]*
(fotografija iz privatne autorove arhive)

*Bretonci kažu da postoje tri vrste ljudi:
živi, mrtvi i oni koji plove morima.*

Sadržaj

DEO I	1
Maska	3
Pariz–Dakar	5
Buenos Ajres	7
Danas	12
Poslednje vesti s Atlantide	14
Tri oblika mišolovke	23
Magdina voda	26
Ramovi	28
Nesrećni slučaj podnarednika Ilije Arsenijevića	30
Razgovori kod Crvenog petla (1)	32
Karantin bibliotekara Konstantina Nikodijevića	42
Male gradske priče	44
Asafumi	47
Kofer	50
Sena, boje, putokaz	52
Uesan	55
Žega	57
Čika Duško	59
Iza zavese	62
Motika	63
Konstantinov put	65
Je li sve u redu, Gagi?	70

Valensijenska smrt baskijske profesorke španskog jezika u penziji	73
Razgovori kod Crvenog petla (2)	75
Slučaj mornaričkog oficira Arna de Kerzaka	80
Bretanja protiv Pariza	84
Dve Džimijeve pesme	87
Oblici	89
Rolan Garos	92
Fantomi Sen-Klua	94
Cajtnot	98
Test	101
Letnje pomeranje časovnika	104
Valensijen, tri	105
Lampeduzina košara	108
Kalemljenje voćaka pupoljkom na T pod koru	110
Prodavnica karnevalskih maski	113
Izveštaj	115
Putovanje u Argoat	116
Staro Smederevo	119
Dva lica	121
Nedeljno popodne	123
Duh klisure	125
Dunav i Marko i Đorđe	127
Pričaj mi o Volteru	129
Morava	131
Reka Devet zmajeva	132
Štrajk	135
Poslednja seansa	136
Treći tigar	138
<i>Ellis Island</i> 1913.	140
Kanjon	142

Amazon	144
Uroševac	145
Un Homme	147
Johan Krojč	148
Razgovori kod Crvenog petla (3)	152
Potkrovlje	161
Nesporazum	162
Nosorog na parkingu	163
Kumaj	164
Hipotenuza	166
Trule kobile	169
Mi smo krivi	175
DEO II (iz rukopisa)	177
<i>O autoru</i>	199

Predgovor

Saša Paunović između Smedereva i Pariza

ZAŠTO PISCI PIŠU I OBJAVLJUJU? Postoji puno odgovora na ovo načelno pitanje, ali jedan od čestih i objektivnih glasi: da bi svedočili o svom doživljaju sveta i da bi ostavili trag o sebi, o svojoj okolini, o svom vremenu...

Čini mi se da je Saša Paunović upravo zato pisao svoje kratke proze – kao svedočanstva o sebi, o svojoj okolini, o vremenu u kojem je živio, kao i mestima na kojima se odvijala njegova životna priča.

1.

Kako čitamo u škrtoj biografskoj belešci o Saši Paunoviću, sredinom mračnih 90-ih on se iz rodnog Smedereva preselio u Pariz i tu je nastala većina ovih prozних zapisa, beležaka, kolumni i kratkih priča. Pisane su na maternjem, srpskom jeziku, ali i na francuskom, jeziku sredine u kojoj se naš pisac

iznenada obreo. U prvom izdanju knjige *Pisma iz Latinskog kvarta* ima sedamdesetak Paunovićevih tekstova i mogu se, u formalnom ili sadržinskom pogledu, podeliti na nekoliko žanrova, ali svi nose izrazit lični pečat, pečat autora koji je imao želju i potrebu da nam govori kako o novoj životnoj sredini u kojoj se obreo, o „gradu svetlosti“, tako i o mestu iz kojeg je potekao, o Smederevu. U Paunovićevoj knjizi grad Smederevo je, naime, temelj iz kojeg se krenulo i otišlo u „beli svet“ ali na koji se on uvek mogao osloniti. Konačno, to je grad u koji se uvek mogao vratiti (u mašti, sećanju ili u stvarnosti), dok je Pariz za Sašu Paunovića, kao i za mnoge druge ljude, uostalom, grad čuda, lepih i ružnih iznenađenja, grad sfera otvorenih u svim pravcima...

Pariz i obale Sene je Saša Paunović relativno dobro upoznao, radeći u velikom gradu razne poslove, od cepača karata za ringišpil u luna parku do zaposlenja u industrijskoj robotici – tako da ga ne divinizuje. S druge strane, Saša je pre Pariza dobro upoznao i svoj rodni grad i njegovu okolinu, kao i obale Dunava, pa ni Smederevo nije predstavljao, u mašti ni na papiru, kao nekakvo idealizovano mesto. Ali i Pariz i Smederevo, dve najvažnije urbane tačke u svom životu, Saša Paunović je voleo i trudio se da ih razume u složenosti njihovih simboličkih i realnih značenja, kako za njega samog i njegovu porodicu, tako i za druge ljude, one koji su u njima živeli ili žive, kao i one koji su samo prošli (nekim) njihovim ulicama ili preko trgova, odnosno sedeli na obalama Sene ili Dunava.

2.

Pisac *Pisama iz Latinskog kvarta* je u svom duhu ispunjen i prožet različitim knjigama, piscima i njihovim životima, ali i

drugim likovima i delima iz svetske i srpske kulture, kao i ikoničkim junacima globalne pop kulture, pa ćemo na ovim stranicama sresti i (neke reči i izvesne ideje) Borhesa i Selina, Gombroviča i Siorana, Crnjanskog i Svete Lukića; i bolje upoznati Rolana Garosa i Johana Krojfa, Akira Kurosavu i Andreja Končalovskog.... Osim njih, srećaćemo u Sašinim kratkim prozama sasvim anonimne stanovnike Pariza, prispele iz svih krajeva sveta – Arape i crnce, Kineze i Vijetnamce, kao i naše ljude, često izbeglice sa teritorije potonule Jugoslavije. Sem njih, tu su i likovi iz Smedereva koje je pisac poznao u „prethodnom životu“ i koji su mu nešto ili baš mnogo značili u detinjstvu, mladosti ili zrelim godinama... Reč je obično o marginalcima i boemima, prijateljima i kolegama, rođacima i prvim ili drugim komšijama... Često su ove kratke proze, svojim sadržajem protegnute kroz nekoliko decenija, a momenti različitih ljudskih sudbina svetlucaju na njihovoj temporalnoj traci, poput kapi rose na nekoj velikoj, jutarnjim suncem obasjanoj livadi.

3.

Knjiga Saše Punovića otpočinje kratkim zapisom „Pariz–Dakar“, koji nas smesta situira u sam kulturološki i egzistencijalni centar nastanka „cele priče“ o samoizgnanstvu i nostalgiji, i od prve sintagme „Grad svetlosti“, u vrtoglavom nizu, prezentuje asocijativno snažne slike o životu u novom egzistencijalnom prostoru, da bi u poslednjoj rečnici, možda i neočekivano, stigli do kratke molbe: „Smederevo, Jerinin grade na Dunavu, oprosti što sam te noćas zaboravio“. Te dve granice su ramce cele ove fragmentarne maštarije o postojanju, porodici, susedstvima, pamćenju, putovanjima i povracima. O smislu čovekove potrage i lutanjima. Već negde na početku rukopisa, Saša

Paunović je zabeležio: „Od stvarnosti ne možeš da pobegneš, uvek te pronađe“.

Priča je, dakle, slučajna i složena, kao sam nerazaznatljiv život, pa je naš pisac često u tkivo pojedinih tekstova „ugrađivao“ žestoke, surove prizore, grčevite pa i patetične poruke (doživljenog), sa jasnom namerom da se hitro dostigne književna iskrenost i autentičnost. Rezultati su, kako već biva, šaroliki, bez obzira što Paunović, po pravilu, nije podlegao dnevno-političkim angažmanima niti se zanosio trenutnim „idolima trga“.

4.

Iako tekstove Saše Paunovića uopšteno a tačno možemo nazvati kratkim prozama, oni se veoma razlikuju u svojoj biti. Neki od njih su kratki zapisi o životu (takvom kakav je – gorak i prolazan), kao: Čika Duško, Morava, Valensijen, tri, Oblici i Test – gde je izvor naracije lično iskustvo, uzeto iz centra anegdotalnog događaja. Drugi tekstovi su prave kratke priče, efektne i upečatljive, kao: Kofar, Amazon, Žega ili Iza zavese. Slične su i kratke priče koje imaju izvor pripovedanja u voljenoj muzici, kao Dve Džimijeve pesme ili u uličnim doživljajima urbanih osamljenika: Nedeljno popodne.

Čini mi se da je, autorski posmatrano, Saša Paunović najviše držao do nešto dužih proza, mozaičkog tipa, gde je „montažom atrakcija“, sa raznih mesta i iz različitih vremena, povezanih atmosferom ili neobičnim motivom odnosno likom, pokušavao da izgradi presan otisak realnosti u koju smo, hteli to ili ne, uronjeni svakidašnjicom i borbom za opstanak nas i naših porodica. Mislim tu na tri zanimljiva mozaika s nadnaslovom Razgovori kod Crvenog petla, ali i na fantazmagorije Sena,

boje, putokaz, Buenos Ajres, Johan Krojff, Trule kobile (serija tuđih sećanja). Neko će pojedinačne, površnije među njima, možda nazvati lirskim kolumnama...

5.

Istakao sam da u ovoj knjizi na sreću ima malo tekstova koji bi se bavili kritikom ideologije ili politike. Jedan od takvih je pri kraju rukopisa i intelektualno pošteno se zanima komentatom olovnih 90-ih godina u Srbiji. Ne ulazeći u ocenjivanje Paunovićevih misli i ideja, navešću samo njegove reči iz jedne poente: „Idem kući, sećam se svih neuspelih borbi i ponavljam: mi smo krivi, moja generacija, ja sam kriv, zbrisao sam... i plaši me, strašno, jezivo me plaši da će i današnji klinici to isto ponavljati za dvadesetak godina.“

Ove plemenite, samoprekorne reči su delić Paunovićeve i moje, kao i vaše životne priče, i zato verujem da ćete sa pažnjom i setom pročitati njegovu iskreno napisanu knjigu o izgnanstvu i nostalgiji. U njoj je odnos privatnih, egzistencijalnih priča i globalnog, istorijskog plana, na najširem horizontu u mnogo čemu tragičnog istorijskog doba, dobio poštenu ličnu interpretaciju – a to je suština Paunovićevog autorskog pisma.

Navodeći maločas piščeve gorke reči, sećam se i reči koje je poštovao i koje mu je uputila mati, u vreme kad je 90-ih godina prošlog veka odlazio u Francusku. Poručila je: „Piši kao što pričaš, ne javljaj se samo da bi se javio...“

Poštovao ih je Saša Paunović, pišući svaki od ovih uzbudljivih zapisa o svom kratkom životu.

u Pančevu, marta 2024.
Vasa PAVKOVIĆ

DEO I

[Stanica Šomon, istočna Francuska]
(fotografija iz privatne autorove arhive)

[Sarajevo, Skenderija, 1990]
(fotografija iz privatne autorove arhive)

Maska

REPRIZIRALI SU BOKS MEČ NA TELEVIZIJI. Prva runda, kao i obično, prolazi u ispitivanju protivnika. Levo rame je visoko podignuto, čuva lice od iznenadnog udarca. Opasan je desni kroše, zna da ti izbací dah iz grla. Ako ga imaš. Moraš da udaraš prvi, da imaš inicijativu. Rukavice se ukrštaju, nozdrve su širom otvorene. Traži se pukotina u gardu, prvi znak straha u očima. Računica, ukoliko je ima, sekundarnog je oblika. Malo je takvih koji će se zidom ograditi od batina.

Pišem, jutros. Glava mi je više obrijana, nego podšišana, tako da ličim na regruta ili, eventualno, na zatvorenika iz Zabele. Hoću da kažem, odlučio sam da pišem.

Nestabilno je. Žurba nije neophodna. Naći pravi korak. Ritam i broj. Ne posvađati se sa ženom na prazan stomak. Jutra znaju da budu nervozna. Popiti prvu kafu posmatrajući ljude na ulici. Umiti se, kasnije oprati zube. Poljubiti ćerke kad krenu u školu. Izvesti psa u šetnju, otići do trafike, kupiti novine i cigarete. Hodati, naizgled besciljno. Dobar dan gospođo, dobar dan gospodine. Značajno je biti učtiv. Po povratku, zaliti cveće na balkonu. Skuvati još jednu kafu i staviti šoljicu pored kompjutera. Zapaliti prvu cigaretu. Preći prstima ovlaš preko tastature. Pustiti muziku. Džo Stramer je sasvim okej za ovakvo jutro. Razbija rutinu.

Primećivalo se kako je onome što se u govoru prstima igra pramenom svoje kose ili noktom zagrebe tek zarašlu posekottinu od brijanja, često nedostajala prava reč. Takvi smišljaju poneku laž ili, ako ništa drugo, stave masku na lice.

(Možda bi trebalo govoriti o maski ovog čoveka da bi se potom dobro razumeo njegov pravi izraz lica?)

Sinoć sam upoznao čoveka koji je počeo da piše gonjen nesanicom. Kaže da je konačno pronašao način da izbljuje gnoj iz utrobe. Otvorio je ranu, dobro mu ide: desetak stranica, noć posle noći. Gledam mu u ruke, ne laže dok priča. To je znak. Mogu da zamislim lice obasjano svetlošću stone lampe, to dečaćko lice koje u sebi nosi jako naglašenu crtu neprolaznosti i kosmičke predanosti. Prste koji lete po tipkama. Zavidim? Apsolutno! Mora se odmah znati kraj priče. Olakšati put. Pisanje podiže nadu, makar napisano postane samo fantom koji je osuđen da nikad ne ugleda dan. Kad sam odlazio od kuće, majka je rekla:

– Piši kao što pričaš, ne javljaj se samo da bi se javio i čitaj Turgenjeva.

Pariz–Dakar

GRAD SVETLOSTI. Nisam baš siguran da bih ga tako opisao. Porte de la Chapelle je prilično opskuran kraj. Avenije kao hodnici. Policijska kola klize asfaltom. Crnci nose špicaste ljubičaste čizme i letnja siva odela sa braon prugama kupljena u prodavnici Tati na Barbèsu. Ostavili smo kofere u hotelu Belfast. Otvorio sam prozor, konačno gledam Pariz sa visine. Šetamo ulicom Marx-Dormoy, hladno je. Ispod kratkog crnog kaputa obukao sam tamnozeleni džemper koji mi je majka jesenas isplela. Oklop zalutalog princa. Poslednje blago došljaka. Taj džemper mi ne da da odrastem. Kako u njemu da imam izgled velikog putnika koji se ne okreće za sobom? Ne ide. Ipak, ima u tome neke ludačke poezije dok hodam ovom prljavom ulicom. Put me je izbrisao, spalio mi telo. Osećam da mi u glavi radi ventilator. Na trotoaru preko puta su dve devojke. Jedna je bela, druga boje tople čokolade. Imaju slušalice na ušima, svinguju, lelujaju levo-desno u ovom prokletom Vavilonu. Razređeni vazduh se meša sa pogledima punim loše glumljene slučajnosti, crno koje postaje boja, crno koje se pretapa u hromirano sivo i koje pleše kao gazela, crno koje prelazi u crveno kao svetla vatrogasnog kamiona koji tutnji ulicom Marx-Dormoy. Muzika odbegla iz belih slušalica. Pokušavam da prihvatam stvari jednu posle druge. Ne pričam njihovim jezikom, ali ga

razumem. Instinkt preživljavanja. Ili sam možda samo zakucan u paranoju? Crnkinjo iz Senegala, ja sam večeras tvoj brat. Tvoj lak na noktima je izguljen oštrim sapunima. Zamisli da smo na periferiji Dakra, da naš praotac sedi prekrštenih nogu u vreloom pesku i hrani hijene. Oboje imamo istog fazana u srcu. Ti nisi nikad poznavala nadu, ja verovatno i jesam. Tražim bezuspešno reči, pričam nemuštim jezikom. Kupujemo flašu jeftinog ruma u radnji na čošku. Veselimo se životu. Gazda Marokanac, nizak i pogrbljen, stavlja bocu u papirnatu kesu i smeje se tamnim očima tetreba. Smederevo, Jerinin grade na Dunavu, oprosti što sam te noćas zaboravio.

Buenos Ajres

POMRČINA SE, POMOGNUTA GUSTOM jesenjom kišom, lepila na prozore brzog voza Francuske državne železnice, koji se, pravcem sever–severoistok, približavao gradu. Protrljao sam umorne oči i spustio Horheovu svesku na kolena.

Pročitana priča je sa dva kraja i na dvojna vrata ulazila u mene. Kakva fantastična zamišljotina, u glavi mi svedena na jednu nemoguću rečenicu:

– Tačka u kamenu, u kojoj se sve stvari ovog sveta vide iz svih mogućih uglova tako da jedna drugu ne zaklanjaju – Alef, otkriven ispod trošnih podrumskih stepenica u zabačenoj ulici Buenos Ajresa.

Voz je i dalje nečujno prolazio kroz poslednja pariska predgrađa i pred samim gradom uronio u zemlju. Deli me još samo nekoliko stanica do moje, pomislim, kad, odjednom, osetim nemir koji se širi, prvo telom, onda i mislima. Otkrivam ubrzanje u kretanju voza, istovremeno praćeno sve usporenijim pokretima putnika. Svetlo u vagonu postaje pucketavo i neon-ski belo. Prolazimo, ne zaustavljajući se, kroz stanice podzemne železnice. Nemir se pretvara u neobjašnjiv strah, koji se javlja kroz ubrzani dah i aritmične damare što stvaraju bol u grudima, dok mi neukroćeno stopalo donom cipele lupka po uglačanom podu.

Pokušavam de se smirim, svaki nalet straha da podelim na četiri jednaka dela (prisećam se da sam nekad, kao dečak, uspeva), kako bih ga sopstvenim tročetvrtinskim taktom ukrotio.

- Da uzjašem strah - govorim sebi uzalud.

Pognut u sedištu, ugledam ženu kako odsutno sedi nasuprot meni, pa se začudim kako je ranije nisam primetio. Njeno lice uvijeno u maramu ne otkriva starost. Učini mi se da se njene, kao mak crvene usne, jedva primetno pokreću. Nerazumljivi jezik kojim se obraća svom nevidljivom sagovorniku postaje sve glasniji. Uviđam da ponavlja stalno istu rečenicu, koja mi nekom iracionalnom silom postaje očigledna:

- Vernici koji dolaze u džamiju Amr u Kairu, dobro znaju da je svemir u jednom od kamenih stubova koji opkoljavaju dvorište... niko ga ne može videti, ali oni koji prislone uvo na stub, tvrde da iz njega ubrzo začuju ravnomerno hućanje.*

Pored žene sedi, tek sad vidim, desetogodišnji dečak. Ravnodušan prema drugima, fiksira me tamnim, odnekud poznatim pogledom. Žena ga s vremena na vreme tek ovlaš pomiluje dugim, istetoviranim prstima.

Svaki put kad njeni prsti nestanu s dečakovog lica, ono mi izgleda sve starije. I tako u beskonačnom nizu.

Pred njegovim hipnotičkim pogledom sklanjam oči u prozorsko okno. U njemu vidim odraz dečakovog oka.

Pogledam bolje - u tom prikazu vidim sebe.

* Citat: Vernici koji dolaze u džamiju Amr, u Kairu, dobro znaju da je svemir u jednom od kamenih stubova... iz Borhesovog je *Alefa*.

(Stanica *La Défense*)

Početak pedesetih se u Fočansku ulicu iz zarobljeništva vratio komšija Bora u belom mercedesu velikih žutih farova. U njemu je dovezao sedmogodišnjeg dečaka riđe, kovrdžave kose. U jesen sedamdeset i četvrte godine su dva đaka prvaka putovala Španijom u belom mercedesu velikih žutih farova. To smo Borin unuk i ja u okolini grada Manče tražili Sanča Pansu. Umesto točkova smo imali drvene, uljem umašćene klocne.

(Stanica *Charles de Gaulle – Étoile*)

- Nikad ne hodaš sam kroz šumu, oni su tu, na tvojim leđima
- sećam se Svetine priče.

Petnaest mi je godina, sneg škripi pod gumenim čizmama. Otežalo bagremovo granje nas šiba po licu.

- Polako, ne pravi toliku buku - procedi ujak kroz zube - stigli smo.

Njegova krupna šaka mi greje rame.

Na par koraka od zaleđene Morave ugledam ptice na tamnoj gomili. Kljucaju. Sjajnim očima guram patrone u dvocevku.

- Udahni duboko, pa ispusti vazduh, kundak mora da ti uđe u rame, drži prst na orozu, polako, ajde... ajde sad! - navodi me tihi, zapovedni glas.

Ispustivši vazduh, oštar kao makedonska kama, nišanim tamnu gomilu. Ostade mi ukočen, smrznuti prst na okidaču. A vežbao sam onomad i pogađao zamišljenu metu. Fazane, jarebice, divlje patke. Nikad leute.

Setih se Svete Lukića.

(Stanica *Châtelet – Les Halles*)

Zima devedeset pete, tuđ, pariski stan. Probudila me škripa koraka po starom parketu. Anđeli (pričalo se) ne znaju da li hodaju među živima. Ili mrtvima? Psi su i dalje spavali na foteljama, s glavom među jajima. U toplom. Otvorio sam prozor i smog je ušao sekundu-dve posle buke. Dole su se sudarali glavama, kao mravi poprskani kišom. Znao sam: kad siđem i prepustim se gomili, zatvoriću četvore oči. Biće ovo dobra noć.

(Stanica *Gare de Lyon*)

U leto iste godine često sanjam gradove. Odnekud iz dubina onog sećanja koje nema korene u proživljenom, već u ko zna kadašnjim i ko zna odakle poteklim zamislama i vizijama, izranjaju te ulice, trgovci, kuće i prodavnice, ti spletovi prolaza i stepeništa čitavih kvartova u kojima niko ne živi (možda ne umem da sanjam ljude?).

Nikada nisam prošao tim gradovima, nisam čitao o njima niti ih video na filmu, ne znam kako se zovu a ni gde se nalaze. A u mom snu oni povlače svoj *cardo* i svoj *decumanus* prema nekim neodredljivim stranama sveta i krajnje precizno iscrtavaju svoj urbani pejzaž. U tom dekoru se obično ništa ne događa, ili se bar ne dešava nešto posebno, ali taj grad koji sanjam nikada nije isti.

Odakle dolaze ove kodirane poruke o postojanju nepoznatog?

Da li nam to predočava da smo mogli da živimo u drugom prostoru i nekom neovdašnjem vremenu, u drugačije osmišljenim gradovima i nekoj nam nedohvatljivoj arhitekturi?

Ili da pored nas, u istom prostoru, postoji više mogućnosti, više tajnih vrata koja samo čekaju naš neoprezan korak pa da nas odvedu u nepredvidivo?

Nemam ključ za ove snove.

(Stanica *Vincennes*)

Poslednji je dan devedeset i sedme, godine našeg venčanja. Večerao u restoranu Kaskade, pa u pet minuta pred ponoć silazimo na jelisejsku kocku. Ukopavajući se u gomilu, sudaramo se sa usijanim glavama.

- DESET, DEVET, OSAM, SEDAM... - broje oko nas.

Murad S. je rođen u severnom kvartu Tuluza, pre devetnaest godina. Njegova sestra Ajša, student druge godine pariske Politehničke škole, pozvala ga je da provede praznike sa njenim društvom. Celo popodne piju slatke, omamljujuće koktele. Pred ponoć, od ruke do ruke kruže flaše nerashlađenog šampanjca.

ŠEST, PET, ČETIRI, TRI, DVA, JEDAN!

Prazna flaša šampanjca je teška tačno devetsto grama. Bačena iz Muradove uzbuđene ruke pravi dupli salto u naelektrisanom vazduhu i u slobodnom padu me dancetom udara iznad levog uha, zatim se rikošetom o moje rame rasprsne po jelisejskoj kocki.

Voz usporava, pa se zaustavlja na mojoj stanici. Guram se kroz gomilu.

Izabelino lice mi se približava nasmejanih očiju i s prstom na kao mak crvenim usnama:

- Polako, tiše, probudićeš decu!

Danas

DESILO SE DA SAM DVA PROLEĆNA MESECA devedeset i četvrte cepao karte za ringišpil luna-parka „Braća Kramer” u Vansenskoj šumi. Da se razumemo, ima gorih poslova. Manuši imaju jednu poslovicu „Prekosutra, sutra biće juče” koju je gazda Moša svakog jutra kao mantru ponavljao, iz samo njemu znanih razloga. Od mene je, dakle, zahtevano da s vremena na vreme u mikrofon jakim ruskim naglaskom viknem „Une sur deux gagnante”, što je sigurno ličilo na „ИH CИP ДУ ГАЊАHT”. Tako bih obično nasmejao decu i istovremeno bio sasvim solidno plaćen. Mlađi Kramer nije bio drumski razbojnik, secikesa, pogotovo ne prevarant jeftinih trikova.

Svakog proleća se bar jedanput dogodi da me Izabel, noću, desnim laktom ubode u rebra kad se iz sveg glasa razderem:

– Svaka druga dobija, svaka druga...!

Posle dvadeset i pet godina sretnem Mošu na pijaci u Mantu, za tezgom punom krcanog leda iz koga su izvirivale raznobojne morske ribe, školjke i narandžasti račići. On mene nije, prepoznao sam ja njega. Imali smo tek toliko vremena da u pijačnom

bifeu popijemo kafu i da jedan drugom odamo po jednu tajnu, onako kako se strogo čuvane tajne ponekad sa lakoćom poveravaju nepoznatim osobama ili ljudima za koje, često pogrešno, mislimo da ih više nećemo sresti. Dok sam sedao u auto, nanovo me nagrizalo pitanje da li su zaista prošlost i budućnost satkani od vlakana jednog istog klupka, onako kao što svakog jutra Manuši ponavljaju kao mantru, iz samo njima znanih razloga. Zvonio je mobilni telefon u džepu, Ana je zakasnila na bus i pitala me da li mogu da je prebacim do gimnazije. Tako sam još jednom, ispostavilo se ovaj put – nakratko, zaboravio gospodina Mošu, Belog Ciganina.

U dnu ulice čudnog imena, preko puta „Male botaničke bašte“, na drugom spratu zgrade opskurnog izgleda sagrađene krajem osamnaestog veka, u trosobnom stanu visokih plafona, juče je tačno u 06h27 otkazalo srce Moše Kramera – izdalo ga kao poslednja pizda. Bez dubokih emocija koje satiru dušu. Dok ga je kombi Službe hitne pomoći vozio širokim bulevarom ka bolnici „Pitié-Salpêtrière“, Manuš je pokušavao da dozove čoveka koji je dao imena svim životinjama i ponekoj biljci. Danas, na pariskom groblju La Chapelle, ja sam sa sigurnošću znao da su dve tajne ostale sačuvane.

Poslednje vesti s Atlantide

Krit i Santorini
ili
Gde je tu Atlantida?

- MISLI SVOJOM GLAVOM - ubola me laktom u slabine - ili si ti onaj čovek koji je sanjao da uništi svet?

Razliku između običnog kruga i njemu koncentričnog nazivamo kružnim prstenom, znaš? Alter ego, pokušao je da objasni još Ciceron u prvom veku, to je drugi ti. Verovatno jedina osoba od bezgraničnog poverenja, tvoj istinski prijatelj, zar ne?

Kad čovek propusti priliku da ga sâm upropasti po svojoj meri, svaki njegov prokleti san o večnosti razruši priroda. Civilizacije se rađaju, rastu da bi pokušale da dotaknu savršenstvo. Naposletku, nestaju. Pripremimo se na to da Atlantida nikad nije postojala. Urezani zapisi na egipatskom kamenu i Platonovi rukopisi u kojima pominje katastrofu na Elikiju su predstavljali samo primamljivu udicu za riblje stranputice.

Uzalud novozelandski geolog Flojd Mekoj buši ovih dana rupe po Kritu i Santoriniju. Ričard Frejd, profesor koji je predvodio istraživanja ispred univerziteta Hartford upisao je u svom dnevniku:

- Pronašli smo nešto što niko do sada nije!

Oduvek nas prati jedno neizbežno pitanje: Zašto se bojimo velike vode? Niko drugi osim Borislava to nije mogao da opiše.

Juče sam joj rekao da mi na komadu papira napiše svoje prve asocijacije na Atlantidu. Šta joj prvo padne na pamet. Na vrh pameti, tačnije.

- Crtani film, voda i bašte - izbacila je kao iz rukava.

Nije zaboravila da podvuče da nam Pessoa sa onog drugog kraja Evrope poručuje da su putovanja, u stvari - putnici, da postoji negde u rečniku kompleksnih emocija, onih koje nemaju ime, jedno bolno uzbuđenje u trenutku kad praviš grešku koja u sebi ipak sadrži toliko mogućnosti. Moreplovci i surferi imaju svoje metafore i svoje kodove u kojima je svaki izbor - jedan prirodni element (na primer vetar, talasi). Ako znaš da ih iskoristiš, samo rotiraš jedra ili dasku i oni te vode baš tamo gde treba. Ti upravljaš njima.

Pisala je dalje o Maslovljevoj hijerarhiji potreba, iznad disanja, vina i seksa, spontanosti značajnijoj od reda, stabilnosti i sigurnosti koja zna da spere prašinu svakodnevnog života, a kad nestane proizvodi strašne posledice, iz ogorčenja i iz žaljenja.

A Atlantida, došlo mi je da uzviknem, gde je tu Atlantida?

- U utorak sam hodala po groblju Otavala, gledala musave čistače, krezube, brkate žene umršenih kosa, zamislila sve te duše koje pričaju. Tako je kod Almodovara. I sve je bilo prašnjavo i sivo i setila sam se crvenog cveta el-notro koji raste u amazonskoj vukojebini u vreme kasnog proleća kada prestanu vetrovi sa Anda. Htela sam da ga uberem, ali onda bi ostao samo uspomena. Pričala sam španski i portugalski, mešavinu ta dva jezika poznatu kao potrunjol. Ponovo sam htela da budem

svako i prisutna svuda, i verovala da je to čak i moguće. Kad smo odgurnuli kajak od obale u predvečerje, pomislila sam da je plemenito tako plutati niz tok reke, ne praveći zvuk, ni talas. Samo gledajući oči krokodila kako izviruju oko nas.

Gde je tu Atlantida? Svuda oko nas? Nisam ja putovao Zemljom kao ti. Ne poznajem Tokio, ni Rikolvetu, buržujski kvart Buenos Ajresa o kojem pišem. Ne poznajem vode Amazona. Moj svet počinje na Crnom moru i penje se rečnim tokom preko zemlje Lepenaca, do smederevskih ada nad kojima lebde fantomski razgovori Šandora i Svete, pa se preko Beča uspinje sve do Crne šume. Na severozapadu je uokviren Bretanjom, na jugu dodiruje Korziku. Nikoline oči me posmatraju sa Kajmakčalana.

Nema dalje.

Bretanja.

Ovaj prizor ne zavisi od njene lepote. Pod niskim, sad već urlajućim nebom, Dahut je gazila teškim, muškim korakom po mokrom pesku, širokih kukova koji su ravnomerno zanosili grafitne obrise tela – čas levo, čas desno. Vetar joj je povremeno dizao umršenu, slanu kosu, nosio osušene alge sa crvenog granita i udarao po, do kolena dugoj, glazgovski kariranoj suknji. Reklo bi se da lupa po stenama.

Mesec se konačno pojavio oko pola osam i bacio svoju bledu svetlost (neveštom oku se čini) na glatku površinu Keltskog mora. Nedovršena zvezda je imala iskrzane ivice, kao stara para. Kako da se odrede i gde da se uvrstaju izgubljene boje? Lako

je sa bojama, šta ćemo sa ljudima? Čovek rođen na bretonskoj peninsuli mora da živi i mora da umre na bretonskoj peninsuli, pričalo se. Dobro je upamtila. Šta god drugo da uradiš, uradićeš protiv sebe. Bretanja je zemlja poluanđela i demona, zemlja koja ne pokušava da proizvede fikciju umetničkih pretenzija. Bretanja se jednostavno dešava.

Zaboravio sam da kažem da je ženu koja liči na Irkinju, a nije Irkinja, u stopu pratio vidno ostareo, dugodlaki vučjak.

Ogromne oseke i plime mogu naprečac od ostrva da naprave poluostrvo, okruženo s jedne strane okeanom, a s druge živim peskom i muljem. Tako, u skladnom, beskonačnom nizu. Kad se zađe nekih trista muških koraka dublje u normandijsku zemlju (ljute se Bretonci, znaju da opsuju kad kažu da je sve to odvajkada njihovo) raste slana trava. Meso ovaca ovde ima jedinstven, prirodno slani ukus. Ljudi u selu, potomci ondašnjih Benediktinaca, naizgled su grubi i zatvoreni, rekao bi čovek – pravi tutumraci.

Nedeljom u podne, po lepom vremenu, neguju svoj ritual: zapale vatru na jedno tri metra od kamenog zida, po sredini postave metalni okvir u vidu ćiriličnog П i o njega obese ovčje butove. Oni se neprekidno okreću oko sebe zbog strujanja vrelog vazduha. Dok se čeka, a ne bi se na prvi pogled reklo, meštani znaju da slušaju i tuđe priče i ponude hladnu domaću jabukovaču.

Dovoljno da prizovem Veliku Moravu.

Dunav.

Prelistavajući, za potrebe lepe književnosti, gomilu knjiga iz gradske biblioteke, koje su jedna za drugom povezane tvrdim crnim koricama, i bunareći po prašnjavao hrpi lokalnih novina, došao sam do zaključka da postoje dunavske noći koje su kao stvorene za pobožno izgovaranje prokletih imena, i da je u takvim noćima uvek bolje da u Neđinoj ribarskoj kafani sa prijateljima ispijaš plavinačku smederevku, nego da se okupaš u vodi koja je spremna da ti oko skočnih zglobova neprimetno uplete omču tamne i guste rečne trave koja miriše na bud.

Pišem o Šandoru, a jedva da sam ga poznavao. Pričali smo jednom, možda dvaput. Pecaio je samo sa obale i nije plutao čamcem niz dunavske struje, nije bio čigra koju sam toliko želeo da vidim. Svako krije svoj strah ispod nogu. Nasukan na sprud, osećao je tektonski poremećaj u svom živom pesku, kao što oborene nemačke štuke godinama drhte zabodene u rečnom šoderu, duboko na dnu.

- Kad belgijski turisti love tigra u Angoli, zver ostane omeđena i nepomična između dve žice, između gole stvarnosti i želje da bude neko drugi – šaputao bi mi u poverenju.

- U početku je potrebna slika, prvi osećaj straha. Svaki put kad zatvoriš oči, počneš opet da neobjašnjivom brzinom sanjaš o nepreglednom prostoru koji te razdvaja od detinjstva. Čudiš se? Uzalud ti je, sine. Sve je bez presedana, dok ti se ne desi prvi put. Posle se hraniš iskustvom i pričaš okolo da si čovek situacije. Zato, nemoj da te čudi kad na kraju kenjaš ravnodušnost. Evo, ovaj ovde Sveta, taj što samo klima glavom i mudro kao smuč ćuti, on dobro zna da je dovoljan jedan kontakt, koža uz

kožu, jedan pogled, dodir što liči na milovanje, da bi se ponovo kupila tvoja ljudskost.

Gledam ispod oka u Šandora i sasvim sigurno znam da je bolje da sam držao jezik za zubima, jer čim sam zinuo izletele su reči koje su u vazduhu poprimile jedan drugi oblik (kao da nisu moje) pa su čak i njemu izgledale čudne i apsurdne da su ga naterale da mi postavi pitanja, i ne čekajući odgovore izgovori opravdanje za ta pitanja, tako da mi nije preostalo ništa drugo nego da se prepustim toj ostrvskoj igri.

Kajmakčalan i Smrt samuraja.

U feudalnom Japanu samuraji su se zaklinjali u život da će do poslednjeg trenutka braniti svog gospodara. Ako bi njihov vladar ipak bio ubijen, gubili bi sve počasti i privilegije, bili bi prognani i osuđeni na večno lutanje, a da bi preživeli, često su postajali plaćenici i razbojnici. Osveta je predstavljala jedini razlog njihovih života. Ovi ratnici bez gospodara nisu se više zvali samurajima. Bili su poznati pod imenom – ronin.

Postojali su, međutim, ronini koji su zbog svoje hrabrosti bili poštovani od svih. To je bio slučaj nepobedivog samuraja-skitalice Mijamoto Musašija koji je predstavljao oličenje mita o ratniku koji luta od mesta do mesta usavršavajući svoju tehniku borbe. Neustrašivi borac se uvek verno držao Šiči-ten-haki poslovice koja kaže da posle sedmog pada moraš da ustaneš i osmi put.

Nepobedivi Mijamoto Musaši je jednom pred učenicima priznao da je teško na nemirnom konju držati sablju sa dve ruke i da je sasvim jasno zbog čega je neophodno imati po jednu katanu u svakoj ruci kad kućne čas.

- Koji je to čas učitelju? - upitali su ga uglas.

- Čas tigra odgovara vremenu od tri do pet sati ujutru - smireno im je objasnio šezdesetogodišnji borac.

Kad se Nikola iz moravskog sela Osipaonica penjao na Kajmakčalan, desetak muških koraka iza pukovnika Popovića (komandantovo telo je sutradan sahranjeno na Ilijinoj čuki), u desnoj ruci je držao poluautomatski pištolj Mauser C96, a u levoj sjajno sečivo bajoneta dugačkog četrdeset santimetara.

- Jesi li koga ubo tim nožem, Bato? - dve jeseni kasnije su ga u glas pitala komšijska deca.

- Zatvorio sam oči i ne sećam se dobro. Bio je to pasji sat.

Zbog čega posebno isticati da je za idealnog ratnika put samuraja bio put smrti? Vešti borac nikad ne pomišlja na pobedu. Samodisciplina koja se retko nalazi u stvarnosti, osim ako nije dugo i naporno uvežbavana.

Minut-dva pre nego što je Mišima, na vrhuncu slave, izvršio ritualno samoubistvo, našminkao se puderom i karminom.

- Lice samuraja bi moralo da bude lepo i nakon bolne smrti - jednom je zapisao.

Osamdeset i devete, na stazi Suzuka, obojica voze za MekLaren-Hondu. Pri kraju 46. kruga, Sena ga napada u krivini. Prost zatvara prolaz i oštro se sudaraju. Postoje zagonetke koje nemaju svoje rešenje. Jedan ratnik odustaje, drugi nastavlja i dobija trku, ali ga komesari ad hoc diskvalifikuju. U takvom preokretu - Prost postaje šampion. Godine suparništva, ljubomore i podmetanja najboljih neprijatelja. Konačno se mire devedeset i treće, na Velikoj trci Australije. Tad Francuz s Loire odlazi u penziju.

Sledećeg prvog maja, u Imoli, Prost radi kao komentator za TF1, a Sena, kao i obično, ima prvu poziciju posle kvalifikacija. Neposredno pred start trke izjavljuje u gomilu mikrofona:

- Nedostaješ mi!

U sedmom krugu, u krivini zvanoj *Tamburello*, u trenutku kraćem od Voltinog luka, Ajrtonu otkazuje letva volana u isuviše velikoj brzini.

Bio je na čelu i bio je lep.

U kafani „Lisabon“ u dvadesetom pariskom arondismanu, ulicu i po daleko od glavne kapije groblja Per-Lašez, tog prvog maja su se građevinski radnici na crno raspravljali o podeli zarađenih para (povremeno bi bacali pogled na tv iznad šanka).

Gazdina mačka se dosadno motala oko nogu tragajući za jedva vidljivim mrvicama kozjeg sira po kamenom podu.

U uglu se zaljubljeni par na portugalskom svađao s vremena na vreme se sočno ljubeći preko stola.

Ulicom se umorna gomila vraćala sa demonstracija, naivno se nadajući da će sutra biti bolje.

Smrt samuraja je lakša od pera, stoji i danas istetovirano na unutrašnjoj strani profesorove desne podlaktice. Na levoj se jedna od rođenja braonkasta fleka čudnog oblika godinama pretvorila u sve razgovetnije:

Atlantida postoji.

Alter-ego.

Sinoć sam kod zatvorene metro stanice Strazbur-Sen Deni videla kako ljudi spavaju po stepeništu, dok je jedan po vratu istetovirani momak, sa dredovima u kosi, svirao gitaru tako

da su rifovi dugo odzvanjali po prljavom pločniku. Devojka, izrazito lepog lica je, preko njegovog ramena, promuklim i od vunenog šala prigušenim glasom pevala jednu sasvim drugu pesmu. Ona, naslonjena na njega. Potpuni. Od stvarnosti ne možeš da pobegneš, uvek te pronade.